

**SELAM KADİRZÂDE'NİN "EVLAT" ADLI HİKÂYESİNDE
YABANCILAŞMA**

Ayvaz MORKOÇ¹

ÖZ

Kuzey Azerbaycan edebiyatının üzerinde durulması gereken önemli yazarlarından olan Selam Kadirzâde (1923-1988), eserlerinde toplumdaki aksaklıkları satirik biçimde tenkit etmiştir. Evlat hikâyesinde Terlan adlı bir gencin şahsında yabancılaşma meselesini dile getirir.

Makalede bu hikâyeden yola çıkılarak Kadirzâde'nin yabancılaşmaya bakışı, bu meseleyi ele alış biçimi irdelenmiştir. Ardından Terlan'ın kişiliğinde, davranışlarında ve hayatında ortaya çıkan yabancılaşma meselesi tahlil edilerek yorum ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan edebiyatı, Selam Kadirzâde, Evlat hikâyesi, yabancılaşma.

**THE ALIENATION IN THE STORY OF "EVLAT" OF
SELAM KADİRZÂDE**

ABSTRACT

Kadirzâde, one of the major authors of Northern Azerbaijani literature worthy of scholarly attention, has satirized the disruptions in society in his works. He articulates the topic of alienation in the person of a young man named Terlan in his story "The Child".

This paper addresses the way how Kadirzade views and approaches the concept of alienation based on this story. Following an analysis of the problem of alienation in the personality, behavior and life of Terlan the protagonist, comments and evaluations are presented.

Keywords: Azerbaijani literature, Selam Kadirzâde, the story of Evlat, The Alienation.

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, ayvazmorkoc@gmail.com.

I. Selam Kadirzâde'nin Hayatı ve Edebi Faaliyeti

Selam Kadirzâde, 10 Nisan 1923 tarihinde Bakü'de dünyaya gelmiştir. Meştağalı olan babası ve annesi daha sonra göç ederek Bakü'ye yerleşmişlerdir. Yazarın babası erken yaşta vefat edince annesi, henüz çok küçük olan 7 çocuğunu tek başına büyütmek zorunda kalır. Yetim çocuklarına evde terzilik yaparak bakmaya çalışır. Evin en büyük oğlu olan Selam Kadirzâde, kardeşlerine hem ağabeylik, hem de babalık yapacaktır. Maddi imkânsızlıklar içinde olmasına rağmen liseyi başarıyla bitirir. Aynı yıl Sovyet hükûmeti tarafından II. Dünya Savaşı'na asker olarak çağrılır. Beş yıl kadar cephede kalan Kadirzâde, savaşta birkaç defa ağır şekilde yaralanmış, ölümle burun buruna gelmiştir (Ferecova, 2006, 2).

Maddi yönden zor durumda bulunan ailesini geçindirmek için erken yaşta çalışmaya başlamış olsa da, o yüksek öğrenime devam etmek arzusundadır. Bu amaçla müracaat ettiği Moskova Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne öğrenci olarak kabul edilir. Moskova'da bulunduğu sırada, daha sonra her biri Azerbaycan'ın önemli edebiyatçıları olarak ün kazanacak Nebi Hazri (1924-2007), Ali Kerim (1931-1969), İskender Coşkun, Cabir Nevruz (1933-2002), İsa Hüseyinov (1928-2014) gibi edebiyatçılarla aynı okulda eğitim alır. O yıllarda Moskova'daki Azerbaycanlı öğrencilere hamilik yapan Samet Vurgun'un (1906-1956), Selam Kadirzâde'ye de küçümsenmeyecek yardımları olmuştur. Kadirzâde, Moskova öğrencilik yıllarında tanıştığı Rus asıllı Roza Hanım ile 1952 yılında evlenmiştir (Ferecova, 2006, 2).

İlk kalem faaliyetlerine lise yıllarında yazdığı şiirlerle başlar. O yıllarda müzik ve resimle de ilgilenen Kadirzâde, daha sonra yazarlıkta karar kılacaktır. Muhtelif zamanlarda Azerbaycan dergisinde çalışır. Devlet işlerinde çalışmaktan hoşlanmadığından Moskova'dan Bakü'ye döndükten sonra yalnızca edebiyatla ilgilenmek arzusundadır. Buna rağmen kendi isteğinin dışında Sovyet hükûmet yetkilileri tarafından *Kirpi* dergisinde (1952'den itibaren yayımlanmaktadır) baş redaktör olarak görevlendirilir; 1970 ile 1974 yılları arasında yaklaşık 4 yıl burada çalışır (Zeynalli, 2012, 4). 1974 yılından itibaren vefatına kadar geçen sürede devlet kademelerinde çalışmayı tercih etmez; yazı faaliyetini bir nevi serbest olarak sürdürür (Meherremova, 2009, s. 14).

Kadirzâde, kaleme aldığı roman ve hikâyeleriyle uzun yıllar en çok okunanlar listesinde yer alır. Önce Azerbaycan Yazıcılar İttifakı'nın, sonra da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Yazıcılar İttifakı'nın üyesi seçilir. Güçlü bir gözlem yeteneğine sahiptir. Hayatın

gölünç yönlerini hoş bir üslupla dikkat çekici biçimde anlatabilen yazarlardandır.

Selam Kadirzâde, *Yarpaqlar Pıçıldadır* (1959), *Qar Üstünde Qızılgül* (1965), *Qış Gecesi*, *46 Benövşe* (1970), *Sevdasız Aylar* (1974), *Sen Olmasaydın* (1974), *Ülker Aytekin* (1976), *Bir Qız Bir Oğlanındır* (1978), *Tebessümün Mükafâtıdır* (1982) adlarını taşıyan roman, uzun hikâye (povest) ve hikâye kitaplarında Azerbaycan gençlerinin manevi ve ahlaki değerlerini ele alıp işlemiştir (Müasir Azerbaycan Edebiyatı 2007, 498).

Kadirzâde, 15 Kasım 1988 yılında geçirdiği kalp krizi neticesinde vefat etmiştir.

II. Evlat Hikâyesinin Muhtevası

Selam Kadirzâde, *Evlat* adlı hikâyesinin ana eksenine topluma yabancılaşmış ve zaman içinde bir alafranga züppeye dönüşmüş Terlan adlı genci yerleştirmiştir. Terlan, ailesiyle birlikte yaşadığı köyünden ayrılarak Bakü'ye yüksek öğrenim için gitmiş, orada altı yıl kalmıştır. Köyde maddi imkânsızlıklar içinde yaşayan ailesi, geçimini zorlukla temin etmektedir. Aile sıkıntılarıyla denkleştirdiği paraları eğitim masrafları için oğullarına göndermektedir.

Terlan, Bakü'deki yüksek okula gerçekten de kaydolar. Üç yıl kadar devam ettiği bu kurumdan imtihanları veremediği için kaydı silinerek kovulmuştur. Ancak o, bu durumu ısrarla ailesinden gizlemektedir. Epeyce bir süre işsiz dolaştıktan sonra grip sayılabilecek bir iş bulur: Konservatuarda org temizleyiciliği.

Ailesini ziyaret etmek için köyüne giden Terlan, kendisinde marazi bir alışkanlık haline gelen yalan söylemeyi burada da sürdürür. Anne-babasına fakülteyi bitirdiğini, artık master eğitimi almak istediğini söyler. Lisansüstü eğitim için yüklü miktarda paraya ihtiyacı olduğunu belirtir. Bakü'de öğrenci olarak bulunduğu yıllarda kılık-kıyafeti, dış görünüşü tamamen değişmiştir. Öyle ki kurduğu cümleler, kullandığı kelimeler dahi farklılaşmıştır. Her ne kadar Azerbaycan Türkçesi olsa da o, artık neredeyse anne-babasının anlayamadığı bir dilde konuşmaktadır.

Ailesine yalan söyleyerek ailenin tek geçim kaynağı olan ineği sattırır. Parayı okuldaki master eğitimi masrafları için kullanacağını söylemesine rağmen onun başka planları vardır. İneğin parasıyla yurt dışı seyahat turuna katılacak, burada kendisinde hastalık haline dönüşen "alışveriş yapma" dürtüsünü tatmin edecektir. Turun ilk günü, grubun bütün üyeleri gezilen yerleri merakla takip ederken Terlan, tura katılmamak için uyduracağı bahaneleri düşünmektedir. Ertesi gün tur yetkililerine hastalandığını, turist kafilesinin o günkü

turuna katılamayacağını söyler. Tarihi ve turistik yerleri gezmeyi bir kenara bırakmıştır. Âdeta cezbeye tutulmuş gibi alışverişe koyulur. Bavullar dolusu pahalı ve birbiriyle ilgisiz eşyalar satın alır. Bunlar arasında dikkat çekenler, birbiriyle tamamen uyumsuz ve estetikten mahrum türlü kıyafetlerdir. Terlan'ın tek düşüncesi, ülkeye döndüğünde lüks ve pahalı kıyafetlerle etrafındaki insanların ilgi ve dikkatini kendi üstüne çekmektir.

Seyahatten geri dönerken gemide Azerbaycanlı güzel bir kızla tanışır. Üniversitede yabancı diller bölümünde öğrenci olan Günay, makul ve mantıklı fikirleriyle olduğu kadar, olgun tavır ve davranışlarıyla dikkat çekmektedir. Yurt dışından valizler dolusu kıyafet satın alan Terlan, Günay'ın giyim eşyası olarak hiçbir şey almamasına çok şaşırılmıştır. Bunun sebebini sorduğunda Günay, yurt dışındaki markalı ürünlerin ülke içinde de satıldığını, üstelik çok da ucuz olduğunu söyler. Mantıklı açıklamalarda bulunan Günay'a göre, yurt dışında harcanan paraların ülkeye hiçbir katkısı yoktur. Üstelik o dönemde Sovyetler Birliği'nin dışındaki ülkelerde harcanan yüksek miktardaki para, rakip devletler tarafından ülke aleyhindeki faaliyetlerde kullanılmaktadır. Ona göre yurt dışında görmemişler gibi para harcamak akılsızlıktır. Günay'ın açıklamaları Terlan'ı epeyce şaşırtmış, ancak onda beklenen olumlu tesiri yapamamıştır. Terlan'ın davranış ve fikirlerini doğru bulmayan Günay, yolculuk sonrasında ondan soğuk biçimde ayrılır.

Günay'a ilgi duyduğunu ve ondan hoşlanmaya başladığını fark eden Terlan, bir süre sonra onu yeniden görmek için fakülteye gider. Günay, kız arkadaşlarıyla birlikte az sonra başlayacak dersi beklemektedir. Terlan, Günay'a doğru yöneldiğinde herkesin kendine güldüğünü görür. Kızlar Terlan'ın birbiriyle alakasız gülünç kıyafetlerini görür görmez aniden kahkahalarla gülmeye başlamıştır. Terlan, bunun sebebini hala anlayamamıştır. Kızların en çok güldükleri ise onun şapkasındaki yazıdır. Günay, Terlan'a gayet ciddi bir tavırla açıklamalarda bulunur. Uyumsuz kıyafetleri ve şapkasıyla kendi kendisini gülünç duruma düşürdüğünü söyler. Hiç olmazsa şapkadaki yazının anlamını öğrenmesini salık verir. Uzun yıllar okulda ders almasına rağmen tek kelime İngilizce öğrenememiş olan Terlan, soluğu evde alır. İngilizce sözlüğe baktıktan sonra şapkadaki yazının "ben aptalım", olduğunu büyük bir şaşkınlıkla öğrenecektir.

III. Yabancılaşma Kavramı

Kişinin kendisine, yakın çevresindeki insanlara, içinde yaşadığı topluma ve tabiata karşı yabancılaşma duygusu içinde bulunmasına yabancılaşma denir. Yabancılaşma, kişinin toplumun

değer yargılarına, gelenek ve göreneklerine, toplum kurallarına ilgi duymaması ya da kayıtsız kalması şeklinde kendini gösterir. Yabancılaşmada kimi zaman bağlı bulunulan toplumun norm ve değerleri tamamen reddedilir. Hatta bazı örneklerde kişi daha da ileri giderek içinde yaşadığı topluma karşı bıkkınlık ve tiksinti duyguları taşımaya başlar.

Yabancılaşmanın, modern toplumun en önemli meselelerinden biri olduğu söylenebilir. Geçmiş, çok eski çağlara kadar uzanan yabancılaşma önce teolojinin, ardından da felsefenin ilgilendiği bir mesele olmuştur. Daha sonra da kentleşme, sanayileşme ve toplumsal farklılaşma gibi gelişmelere paralel olarak sosyolojinin araştırma alanlarından biri haline gelir. 1850'li yıllardan itibaren batı ülkelerinde ortaya çıkan yabancılaşma, 1950'li yıllarda Türkiye'deki büyük şehirlerde kendini gösterir. Kısa süre sonra ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar fark edilince yabancılaşma, önemli bir mesele olarak ele alınmaya başlar. Yabancılaşmayı ortaya çıkaran sebepler varlığını sürdürdükçe yabancılaşma da var olmaya devam edecektir. Yani insanlar buldukları noktadan daha üst noktalara çıkmak için toplumun norm ve değerlerini yok sayarak normal olmayan yollara yöneldikçe yabancılaşma da sürecektir (Sazyek, 2008, 17-18).

Çağdaş inceleme, araştırma ve yorumlar dikkatli bir gözle irdelendiğinde yabancılaşma kavramı sık sık karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun temelde felsefi ve sosyo-psikolojik sebeplere bağlı olduğu söylenebilir. Toplumların çok yönlü değişmesine paralel olarak yeni boyutlar kazanan yabancılaşmanın çeşitli yönlerinin Goethe (1749-1832), Schiller (1759-1805), Fichte (1762-1814), Feuerbach (1804-1872), Hegel, (1770-1831), Marx (1818-1883) ve Kierkegard (1813-1855) gibi batılı bilim adamlarınca yorumlandığını ve ilk kez Hegel'in yabancılaşmayı insanlık tarihi ile bir tuttuğunu görmekteyiz (Ergin, 1993, 2).

Günümüz insanı, içinde bulunduğu hayat şartları nedeniyle zaman zaman toplumla ilişkilerini kısıtlar ya da tamamen keser. Bu nedenle duruma göre bazen kendisine, bazen de topluma yabancılaşır. Toplumun geleneksel norm ve değer kalıplarıyla ilişkisini kesen günümüz insanı, yeni toplum düzeninde hiçbir şeye güvenemez olur. Bu da yabancılaşmayı ortaya çıkarır.

Karl Marx'ın görüşlerinden (Marx, 2010, 27-50) de yararlanarak yabancılaşmayı ortaya çıkaran sebepleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Mülkiyet ilişkilerinin değişmesi ve üretim araçlarının özel mülkiyete geçmesi.
2. Baş döndürücü teknolojik gelişmeler ve aşırı makineleşme.
3. Geleneksel toplumun süratle değişmesi ve kaybolmaya yüz tutması.
4. Günümüz toplumlarında şahıslara karşı yasak ve engellerin artarak devam etmesi.
5. İnsanın kendi yaratılışında var olan yabancılaşma eğilimi.

IV. Yabancılaşmanın Edebiyatta Ele Alınışı Üzerine Bazı Bilgiler

Yabancılaşma olgusunun Osmanlı Devleti'nde Tanzimat ile başladığı söylenebilir. Tanzimat romanlarında yabancılaşmanın doğu-batı karşıtlığı üzerinden ele alındığı görülür. Bu örnekler aracılığıyla yanlış Batılılaşmanın Osmanlı toplumunda olumsuz sonuçlar doğuracağına dikkat çekilir. Ahmet Mithat Efendi'nin (1844-1912) *Felatun Bey ile Rakım Efendi* (1875) eserindeki Felatun Bey ile Rezaizade Mahmut Ekrem'in (1917-1914) *Araba Sevdası* (1896) eserindeki Bihruz Bey adlı alafrağa kahramanlar, Türk edebiyatının ilk yabancılaşma örnekleri olarak kabul edilebilir.

Türk edebiyatında yanlış batılılaşmanın ortaya çıkardığı yabancılaşma, Tanzimat'ın ilk romanlarında alafrağa züppe tipleri aracılığıyla önemli bir sorun olarak sunulmuştur. Bu ilk roman örneklerinde Batılılaşmanın özde değil, sadece şekilde yaşandığına vurgu yapılmıştır. Alafrağa züppe tipinin batılı yabancılara olan aşırı hayranlığı ve batıyı körü körüne taklitçiliğine dikkat çekilmiştir. Bu durumun ileride toplumun genelini olumsuz yönde etkileyeceği belirtilmiştir (Çakmakçı, 2014, 336).

Türk edebiyatında yabancılaşma, bilhassa Ahmed Mithat Efendi ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın eserlerinde sıklıkla karşımıza çıkar. Bu eserlerde yabancılaşmış kimseler, batı taklitçisi, yüzeysel bir kültüre sahip olan ve kendi örf, adet ve geleneklerinden tamamen uzaklaşmış, içinden çıktığı topluma yabancılaşmış, gülünç tipler olarak tasvir edilirler (Toker, 1990, 24).

Gerek Felatun Bey'in, gerekse Bihruz Bey'in topluma yabancılaşması daha çok züppelik şeklinde görülür. Züppelik, kişinin kendi gerçek benliğini gizlemek, toplumda imrenilen ve üst düzeyde bir kişilik sahibiymiş gibi imaj oluşturmak için kullandığı araçlar bütünüdür (Girard, 2007, 47). Başka bir ifade ile züppe, giyim ve kuşamda, dilde, düşünüşte toplumun büyük çoğunluğunun gülünç ve aykırı saydığı aşırılık ve yapmacıklıklara başvuran kimsedir.

Züppe, gayri samimi davranışlar sergileyen, sahte bir hayat tarzına sahip olan, içinden çıktığı toplumun değerleriyle uyuşmayan, Batılı görünmesine rağmen Batılılaşmamış, Batılı hayat tarzının değerlerini özümseyememiş bir kişilik olarak görülür. Batının düşünce yapısına değil, Batılı görüntüye değer verir. Bu sebeple alafrağa züppe olarak da adlandırılan bu kişiliğin en belirgin niteliği günlük hayatta aşırılıkları öne çıkarmasıdır (Çakmakçı, 2014, 337).

Azerbaycan edebiyatında yabancılaşmayı başarılı biçimde ele alan önemli eserlerden biri Hüseyin Cavid'in (1882-1941) *Uçurum* (1917) adlı piyesidir. Her ne kadar Azerbaycan edebiyatına ait bir örnek olsa da konusu Türkiye'nin çağdaş hayatından alınmış olan *Uçurum* manzum dramında Hüseyin Cavid, Türkiye'de yanlış Batılılaşma ve bu Batılılaşmanın ortaya çıkardığı ahlak bozukluklarını ve toplumsal çöküşü tenkit eder. Eserde Batılılaşmayı "Frenk hayranlığı" olarak yanlış biçimde uygulamaya kalkan bir ressamın sonu facia ile biten hayatı gözler önüne serilir (Akpınar, 1994, 64).

Genç bir ressam olan Celal'in en büyük arzusu, Fransa ve İtalya'ya gitmek, resim sanatıyla ilgili bilgi ve görgüsünü artırmaktır. Paris'e vardktan kısa bir süre sonra kendini bohem bir hayatın içinde bulur. Fransız bir kadınla metres hayatı yaşamaya başlamıştır. Türk toplumunun kültürel ve ahlaki değerlerine aykırı olan Paris'teki bu hayatı pek sevmiştir. Ancak hem kendisini, hem de İstanbul'daki eş ve çocuğunu felakete götürecek şey, topluma yabancı olan bu hayat tarzını ısrarla sürdürme düşüncesi olacaktır. Ressam Celal, Fransız metresini de İstanbul'a getirmiştir. Eşi Güvercin Hanım, onun başka bir hanımla metres hayatı sürmesini toplumun ahlaki değerlerine aykırı bulmakta ve durumu kabullenememektedir. Celal, eşi ile tartışırken kucağındaki çocuk yere düşerek ölür. Bu ölümden kendini sorumlu tutan ve vicdan azabı çeken Celal, uçurumdan atlayarak hayatına son verir (Uygur 2006, 19). *Uçurum* piyesinin Tanzimat ile başlayan Batılılaşma ve Batılılaşmayı takip eden yabancılaşma sürecinin Türk toplumuna yansıyan olumsuz yönlerini açıkça gösteren bir aile faciası olduğu söylenebilir.

Osmanlı devleti ile birlikte Azerbaycan toplumu da dil ve kültür alanlarında yabancılaşma sorunu ile karşı karşıya kalır. Azerbaycan'ın yenilikçi edebiyatçılarından Celil Memmedquluzade (1866-1932), yabancılaşmanın sebebi olarak yurt dışına eğitim amacıyla giden kişilerin fikir ve faaliyetlerini görür. Bu düşünceden yola çıkarak *Anamın Kitabı* (1919) piyesini yazmıştır. Piyeste yabancılaşma yanlıları tenkit edilmiş, Azerbaycan toplumu dil ve

kültür meselelerinde hassas olmaları gerektiği noktasında uyarılmıştır (Uygur, 2005, 1).

Celil Memmedquluzade *Anamın Kitabı*'nda topluma ve kendi ailelerine yabancılaşan Azerbaycan Türklerinden üç oğlan kardeşi tenkit eder. Piyesin merkezinde yer alan üç kardeş, üç farklı ülkede eğitim almışlardır. Kardeşlerden ilki Türkiye'de, ikincisi Rusya'da, üçüncüsü ise İran'da okumuşlardır. Kız kardeşleri Azerbaycan'da annesinin yanında kalarak terbiye görmüştür. Üç kardeş eğitimlerini tamamlayıp Azerbaycan'a döndüklerinde artık birbirleriyle hiç anlaşamadıklarını fark ederler. Aralarında sürekli tartışmalar yaşanmaktadır. Aynı evin içinde üç ayrı dünya görüşü çarpışmaya başlamıştır. Birinci kardeş bir Rus gibi, ikincisi bir Osmanlı gibi, üçüncüsü ise bir İranlı gibi düşünmektedir. Oysa kız kardeşleri doğru yolu bulmuştur. Bu analarının kitabı olarak nitelendirilen Azerbaycan yoludur. Celil Memmedquluzade *Anamın Kitabı*'nda kendisinin de benimsediği, "özünden kopmadan sağlanan doğu-batı sentezi"ni kız kardeşin doğru yolu olarak sunmuştur.

Çağdaş Azerbaycan edebiyatında başta Anar Rızayev (d. 1938), Elçin Efendiyev (d.1943) ve Mevlüt Süleymanlı (d. 1943) olmak üzere eserlerinde yabancılaşmayı türlü yönleriyle dile getiren yazarlar bulunmaktadır.

Türk edebiyatında Ahmet Mithat Efendi ve Rezaizade Mahmut Ekrem dışında Hüseyin Rahmi Gürpınar (1865-1944), Abdülhak Şinasi Hisar (1887-1963), Sabahattin Ali (1907-1948), Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962), Attila İlhan (1925-2005), Yusuf Atılgan (1921-1989), Adalet Ağaoğlu (d. 1926), Ferit Edgü (d. 1936), Bilge Karasu (1930-1995), Tahsin Yücel (d. 1933), Orhan Pamuk (d. 1952), Elif Şafak (d. 1971) v.b. yazarlar da eserlerinde yabancılaşmayı işlemişlerdir.

V. Evlat Hikâyesinde Yabancılaşmanın İşlenişi

Selam Kadirzâde, Azerbaycan'da başta gençler olmak üzere, orta yaşlı ve yaşlı neslin eserlerini ilgiyle okudukları yazarlardan biri olmuştur. *İlk Hékayeler* (1951), *Gençlik* (1953), *Sarmaşıklı Aynabend* (1955) adlarını taşıyan ilk eserlerinde genç insanların ulvi ve güzel olana ulaşma azmini, sevgi ve muhabbet duygularını, ileriye dönük arzularını tasvir eder. Yazarın kaleme aldığı *Kendimizde Bir Gözel Var*, *46 Benövşe* ve *Ülker Aytekin* adlı eserlerinin ana eksenini manevi ve ahlaki problemler oluşturur. Kadirzâde, bu eserlerde genç insanların sevgi, aile ve maişet meselelerini ele alır. Evlenip yeni aile kuran gençlerin karşılaştığı zorlukları, onların başarı ve başarısızlıklarını, mutluluk ve manevi güzellik uğrunda sergiledikleri

mücadeleyi etkili bir dille anlatır (Müasir Azerbaycan Edebiyatı 2007, 498).

Selam Kadirzâde'nin hem lirik, hem de satirik içerikli başarılı eserler kaleme aldığı söylenebilir. Onun mizahi hikâye ve romanları ile komedi türündeki tiyatro eserlerinde toplumun gelişip ilerlemesine engel teşkil eden olumsuzluklar, eksiklik ve kusurlar etkili biçimde tasvir edilmiştir. *Eloğlu'nun Feraseti*'nde topluma yabancılaşanlar, *Omba Ola Bomba Ola*'da yalancı ve kabiliyetsiz sözde âlimler, *Baloğlan'ın Xéyrine*'de içki düşkünleri, *Biğ*'da ise bürokratlar Kadirzâde'nin eleştirisi oklarından kendini kurtaramayan gülünç tipler olarak görülür. Komik içerikli piyeslere hususi bir ehemmiyet veren Kadirzâde, estetik yönü de ağır basan ilgi çekici örnekler kaleme almıştır. *Şirinbala Bal Yiğir*, *Hardasan Ay Subaylık*, *Hemişexanim*, *Gurultulu Mehebbet* adlı komik piyeslerde sahne eserlerindeki başarısını görmekteyiz (Müasir Azerbaycan Edebiyatı 2007, 498).

Kadirzâde, edebi eserlerinde gençlerin toplum içindeki olumlu ya da olumsuz davranış ve yaşayış biçimlerini sıklıkla ele aldığını söyler. Ardından da gençleri eserlerinin merkezine yerleştirmesinin sebebinin açıklamaya girişir. Yazar, ömrünün en güzel ve unutulmaz hatıralarının gençlik dönemine ait olduğunu vurgular. Eserlerinde gençlere ait meseleleri işlediğinde kendini gençleşmiş, eski yıllara dönmüş gibi hissettiğini belirtir. Oluşturduğu edebi eserin kurgusunda gençlere ait meselelere yer verdiğinde adeta olayın içinde yaşadığını, genç nesille yakından ilgilenmenin kendisini gençleştirdiğini ifade eder (Müasir Azerbaycan Edebiyatı 2007, 498).

"Ömrümün en yaxşı, en kövrek xatireleri genclikle bağlıdır. Onlardan yazanda mene éle gelir ki, yaş ferqimiz azalır, bir sırada dayanırıq, Tesvir étdiğim hadiselerin bilavasite iştirakçısına çevrilirem".

Azerbaycan edebiyatında gençlerle ilgili eserleriyle kendine mahsus bir yer edinmiş olan Selam Kadirzâde, *Evlat* adlı hikâyesinde satirik unsurları sıkça kullanır.

Hikâyede tek oğullarının yüksek öğrenim görmesi için türlü fedakârlıklara katlanan ebeveynin boşa giden çabaları dile getirilmektedir. Bu arada Terlan'ın düştüğü komik durumlar satirik içerikli sahnelerle okuyucuya aktarılır.

Terlan, köyden Bakü'ye gitmeden önce, yakın çevresindekilerle giyim kuşam biçimi, konuşma tarzı, davranış şekli bakımlarından benzer niteliklere sahiptir. Davranışlarında ve giyim tarzında aşırılıklar bulunmayan, kendi halinde mütevazı bir gençtir.

Bakü'ye öğrenci olarak gittikten kısa bir süre sonra hızla değişmeye başlar. Önce moda düşkünlerini taklit ederek saçlarını kadınlara özgü bir biçimde uzatır. Vücudunun fiziki yapısına yakışmayan, ailesinin bütçesini ciddi biçimde sarsan pahalı elbiseler satın almaya koyulur. Ailesinin zorluklarla denkleştirip gönderdiği okul parasını düşüncesizce harcar. Toplumla birlikte kendi özüne de yabancılaşmaya başlayan Terlan, ismini de beğenmemektedir. Fransızca özentisiyle yeni tanıştığı kişilere kendini Tarlen olarak tanıtmaya başlar (Gedikli, 1987, 36-37). Bu durum onun kendi ismine dahi yabancılaşmaya başladığını gösterir.

Aile, Terlan'ın aniden köye ziyarete gelmesine pek sevinmiştir. Ancak o, gerek kılık kıyafetiyle, gerekse de kullandığı kelimelerle anne ve babasını çok şaşırtır. Kendi çocukları adeta başka bir dilde konuşmaya başlamıştır. Bakü'ye giden ile Bakü'den dönen Terlan tamamen farklıdır. Konuşma ve kılık kıyafetinin dışında yürüyüşü bile değişmiştir (Gedikli, 1987, 37).

“Yol boyu karşılaştığı kişiler sakız çiğneye çiğneye burnunu dik tutup giden bu oğlana garip nazarlarla baktılar, dudak büktüler. Sirk artistine, soytarıya benzettiler onu”.

O dönemde yeni moda uygun giyinmeye çalışan çok sayıda genç vardır. Ancak onlardan epeyce farklı olan Terlan, kıyafetleriyle acayip bir görüntü sergilemektedir. Kılık kıyafetinin etrafındakilerce şaşkınlık ve ayıplama ile karşılandığının farkında bile değildir. Gerek dış görünüşü, gerekse uyumsuz renklerdeki iğreti kıyafetleri alay konusu haline getirilmektedir. Terlan, kibirli hareketleri, kasıntı duruşu, kendini beğenmiş tavırlarıyla bakanları güldüren bir kişiye dönüşmüştür: (Gedikli, 1987, 37).

“Merkezden uzak bu kenar yerlerde de, yeni moda giyinen kızlar, oğlanlar az değildi. Lakin böylesini hiç görmemişlerdi. Onun arık sıfatına, çirkinlik veren uzun sarkık bıyıklarına, omuzlarına dökülmüş kadın tarzı saçlarına, alacalı bulacalı acayip giyimine bakıp alay ettiler. Tekebbürlü, kendini beğenmiş yürüyüşüne bakıp güldüler”.

Kendisine, yakın çevresine ve nihayet topluma yabancılaşan Terlan'ı ne yazık ki anne ve babası bile tanıyamaz olmuştur. Bizzat yetiştirip eğittikleri oğulları sanki yabancı bir dilde konuşmaktadır. Kendilerini çok zorlamalarına rağmen, Terlan'ın kullandığı kelimeleri bile anlayamaz hale gelmişlerdir: (Gedikli, 1987, 37-38).

“Terlan, sebepsiz bir gülüşle cevap verdi:

-Lüks!

-Nee?

-Diyorum çok horoşo.

-Kadın şaşırđı. Kocasđ ona izah etti:

-Avrat çok iyiyim diyor.

Sedefkadın, tepeden tırnağa oğlunu dikkatli nazarlarla süzdü.

-Bana Müslümanca söyle, adına kurban. Niye böyle değışmişsin? Yabancı adama benziyorsun.

-Terlan'ın cevabı yine anlaşılmaz oldu:

-Diyalektik!..

Onu hiç ben de anlamadım vallahi, diye bu sefer babası Murat şaşırđı”.

Evlât hikâyesinde yabancılaşmanın figürü olan Terlan'ın dikkat çekici ilginç bir mesleğı vardır. O, pek çok kişinin ilk kez duyduğı bir iş olan konservatuarda org temizleyiciliğı yapmaktadır.

Kanaatimizce Terlan'da görülen yabancılaşma, sosyal ve kültürel dünyayı kısmen farklılaşmış kavramlarla algılamak şeklinde değildir. Yabancılaşma bunun daha da ileri bir aşamasına geçmiş durumdadır. Kendi kimlik ve kişiliğini oluşturan tarihi, sosyolojik, kültürel, psikolojik sürece aykırı olma durumudur. Başka bir ifade ile Terlan'daki yabancılaşma toplumun değerlerinden tamamen uzaklaşma ve başka değerleri bunların yerine ikame etme biçiminde kendini göstermektedir (Sezen, 2002, 93).Topluma tamamen yabancılaşan Terlan, artık bir alafranga züppeye dönüşmüştür. Toplumda çokça beğenilmek, insanların gözüne girmek, itibarlı hâle gelmek, halkın gözünde farklı bir imaj oluşturmak istemektedir. Bu amaçları gerçekleştirmek için bayağı ve gülünç davranışlar sergilemektedir.

Selam Kadirzâde, *Kış Gecesi*, 46 *Benöşe*, *Nar Çiçeyi Nağılı*, *Sevdasız Aylar*, *Sen Olmasaydın*, adlarını taşıyan eserlerinde doğrudan doğruya gençleri ele alır. Onların bozulmaya başlayan manevi ve ahlaki değerlerini irdeler. Bu eserlerde Kadirzâde, Azerbaycan toplumunun değer yargılarına, gelenek ve göreneklerine sırt çevirerek topluma yabancılaşan gençleri açıkça tenkit etmiştir.

VI. Sonuç

Gerek Türk edebiyatında, gerekse Azerbaycan edebiyatında yabancılaşma meselesinin sıklıkla ele alındığı söylenebilir. Kuzey Azerbaycan edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Selam Kadirzâde, *Evlât* adlı hikâyesinde Terlan isimli gencin şahsında yabancılaşma meselesini satirik unsurları da yoğun biçimde kullanarak başarılı biçimde işlemiştir.

KAYNAKLAR

AĞALAROV, Elövset. (1984), (Tertip eden), *Hekayeler*, Azerbaycan Dövlət Neşriyyatı, Bakı.

AKPINAR, Yavuz (1994), *Azeri Edebiyatı Araştırmaları*, Dergah Yayınları, İstanbul.

ÇAKMAKÇI, Selami (2014), "Gösterişçi Tüketim Bağlamında İki "Alafranga Züppe" Tipi: Bihruz Bey ve Felatun Bey", *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/9 Summer, p. 335-350, Ankara.

ERGİN, Seçkin (1993), *Modern Amerikan Şiirinde Yabancılaşma*, Ege Üniv. Ed. Fak. Yayınları, İzmir.

FERECOVA, Zöhre (2006), "Mehebbet Vetene Galib Geldi", *El Jurnalı*, Sayı: Noyabr, s. 1-9.

GEDİKLİ, Yusuf (1987), *Dost Elinden Gelen Turna-Çağdaş Azerbaycan Hikâyeleri Antolojisi*, Acar Reklam, İstanbul.

GİRARD, René (2007), *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat*, Çev: Arzu Etensel İrdem), Metis Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

MARX, Karl (2010). *Yabancılaşma*, Sol Yayınları, Ankara.

MEHERREMOVA, Terane (2009), "Her Gün Ömürden Gedir", *Kaspi*, Aprel, s. 14

Müasir Azerbaycan Edebiyatı (2007), I. Cilt, Bakı Üniversitesi Neşriyyatı, Bakı.

SAZYEK, Hakan (2008), *Abdülhak Şinasi Hisar'ın Romanlarında Özel Yabancılaşma*, Akçağ Yayınları, Ankara.

TOKER, Şevket (1990), *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Alafranga Tipler*, Ege Üniv. Ed. Fak. Yayınları, İzmir.

SEZEN, Yümni (2002), *Çağdaşlaşma Yabancılaşma ve Kimlik*, Rağbet Yayınları, İstanbul.

UYGUR, Erdoğan (2005), "Celil Memmedquluzade'nin Anamın Kitabı Piyesinde Dil ve Kimlik Şuuru", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 9, S: 3, Aralık.

UYGUR, Erdoğan (2006), "Hüseyin Cavid'in Uçurum Piyesinde Doğu ve Batı Kültürlerinin Tasviri" *Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası Folklor İnstitutu Elmi Axtarışlar XXIII*, Seda Neşriyyatı, Bakı, s: 9-15.

ZEYNALLI, Cavid (2012), "Salam Qedirzade'nin Özü de Unudulub Yaradıcılığı da,

www.azadliq.org/content/article/24740164.html.